

ΙΩ
(1. 568-747)

Μόνη στὸ δάσος περιπατῶ, Δία, Δία, εἶσαι ἐδῶ;

Ἐκεῖ ποὺ κατοικοῦν οἱ Θεσσαλοὶ εἶναι κοιλάδα ὀλόγουρα κλεισμένη ἀπὸ πυκνὰ ρουμάνια καὶ πλαγιές· Τέμπη τῆ λένε, καὶ στὴ ρεματιά της ἀφρίζοντας κυλάει ὁ Πηγεῖός, ἀπ' τὰ ριζὰ τῆς Πίνδου ξεχυμένος. 570

Βαριά τοῦ ποταμοῦ ἡ κατεβασιά, μαζώνει ἀγλύ, τοὺς ὄχτους ἀντα-
ριάζει

καὶ τὶς κορφές τριγύρω τῶν δεντρῶν ψεκάζει μὲ τὴν ἄχνη ἀπ' τὰ νε-
ρά του·

ἀχολογὴ καὶ σάλαγος πολὺς ἀκούγεται κατάμακρα στὰ πέριξ.

Ἐδῶ εἶναι ποὺ φωλιάζει ὁ Πηγεῖός, ἐδῶ τοῦ ποταμοῦ τὸ θεῖο ἄντρο, ἐδῶ μέσα σὲ ἄνοιγμα βαθύ, στῆς πέτρας καὶ τοῦ βράχου τὸ θαλάμι, κάθεται, ἀφεντεύει τὰ νερὰ καὶ κυβερνάει τὶς ποταμίσιες νύμφες.

Ἐδῶ συνάχτηκαν οἱ ντόπιοι ποταμοί· καὶ συναγμένοι γύρω του δὲ ξέ-
ρουν

γι' αὐτὸ ποὺ ἔλαχε στὴ Δάφνη τί νὰ ποῦν – εἶναι χαρὰ τὸ πράμα ἢ
γιὰ λύπη;

Ζωσμένος λευκὸς ἦρθε ὁ Σπερχεῖός, ἀκάματος μαζί του ὁ Ἐνιπέας, ὁ γέροντας Ἀπιδανός ἐδῶ, ὁ Ἄμφρουσος κελαρυστός κι ὁ Αἶας. 580

Τρανή μέσα στὸ ἄντρο συρροή· ἦρθαν κι ἄλλοι ὅσοι τὰ νερά τους ἀπ' τὶς πολλὲς φιδίσιας τοὺς στροφές κατὰκοπα στὴ θάλασσα ξεχύνουν. Ὁ Ἰναχος μονάχα εἶναι ἀπών. Μὲς στὴ σπηλιά του τραβηγμένος κλαίει.

Τὰ δάκρυα ποὺ χύνει ποταμός, γιὰ τὴν Ἰώ, τὴν κόρη του, σπαράζει,
θαρρεῖ πὼς τὸ κορίτσι ἔχει χαθεῖ, τάχα νὰ ζεῖ ἢ πέθανε, δὲ ξέρει.

Ὅ,τι καὶ νὰ ’ναι, ἄφαντη αὐτὴ· κι ἀφοῦ δὲν ἄφησε ξοπίσω τῆς ση-
μάδι

τὴν ἔχει γιὰ χαμένη – τὸ κακὸ περνάει συνεχῶς ἀπ’ τὸ μυαλό του.

Ἄπ’ τὸ ποτάμι γύριζε αὐτὴ κι ἔτυχε νὰ τὴ δεῖ ὁ μέγας Δίας,
ποὺ τότε εἶπε («κόρη ζηλευτὴ, πλασμένη γιὰ συντρόφισσα τοῦ Δία,
ποιοῦ τυχεροῦ τὴν κλίνη θ’ ἀνεβεῖς; Πάρε τὸ δρόμο αὐτὸν κατὰ τὸ
590 δάσος

καὶ σύρε μὲς στὸν ἴσκιο τὸν βαθύ (τῆς ἔδειξε ἐξάλλου ποῦ νὰ πάει) –
κάψα ὀλόγυρα τρανὴ μεσημεριοῦ, κι ὁ ἥλιος κατακόρυφος πυρώνει!

Κι ἂν φόβος σὲ κατέχει ἀπ’ τὶς μονιές τῶν ἀγριμιῶν μονάχη νὰ δια-
βαίνεις,

ἄγγελο ἔχεις, ἔλα, μὴ φοβοῦ, θεὸς σὲ συνοδεύει στὰ ρουμάνια,
καὶ ὄχι ἀπὸ κείνους τῆς σειρᾶς – ἀντίθετα, ὁ πιὸ τρανὸς ἀφέντης,
στοὺς οὐρανοὺς ὁ ἀνώτατος θεὸς ποὺ ρίχνει βροχηδὸν τ’ ἀστροπελέκια.

Μὴ φεύγεις!» Ἄλλὰ ἔφευγε αὐτὴ· τὰ βοσκοτόπια πέρασε τῆς Λέρνας
καὶ ὅλους τοὺς ἀργεῖτικους ἀγρούς, πολύφυτους μὲ τὰ πυκνά τους δέ-
ντρα.

Τὴν πρόλαβε, στὸ τέλος, ὁ θεός: ἄπλωσε ὡς πέρα σκότος καὶ νεφέλη
600 καὶ ἔτσι παγιδευμένη στανικὰ τῆς παρθενιᾶς τῆς πῆρε τὸ καμάρι.

Ἄλλη ἔχει τὰ κέρατα κι ἄλλη τὴ χάρη

Στὸ μεταξὺ ἡ Ἥρα ἀπὸ ψηλὰ κατόπτειε τ’ ἀργεῖτικα λημέρια.

Βλέπει στὸ βάθος δίνη τῶν νεφῶν καὶ σκοτεινὰ ποὺ μέρα μεσημέρι
ἐπλάκωσε, κι ἀμέσως ἀπορεῖ – δὲν ἦτανε τοῦ ποταμιοῦ τὸ πούσι
μῆτε ἀγλὺ ποὺ ἡ νοτισμένη γῆ ἀνάσαινε μέσα ἀπ’ τὰ σωθικά της.

Κοίταξε τότε γύρω της νὰ δεῖ: «Ποῦ νὰ ’ναι Αὐτός;» Τὸν ἄντρα της,
τὸν Δία

ἐγύρευε, ποὺ εἶχε μιὰ ροπή σεσημασμένη – νὰ ξενοκοιμᾶται.

Δὲν εἶναι, πάντως, ἐν τοῖς οὐρανοῖς. («Ἢ ἀπατῶμαι ἢ μὲ ἀπατάει»),
εἶπε μονολογώντας ἡ θεὰ κι ὀρμώντας ἀπ’ τὰ ὕψη τῶν αἰθέρων

κατέβηκε στῆς γῆς τὰ χαμηλά κι ἀπόδιωξε τὰ συναγμένα νέφη.
 Ὅμως ψυχανεμίστηκε ὁ Ζεὺς τὸν ἐρχομὸ τῆς Ἥρας, κι εἶχε ἀλλάξει 610
 ἐγκαίρως τὴ θεωριὰ τῆς κοπελιᾶς. Τὴν ἔκανε μιὰ πάλλευκη δαμάλα.
 Καὶ ὡς δαμάλα ἦταν καλλονή – τὴν εἶδε ἡ θεὰ ἐπισταμένως,
 κούκλα τὴ βρῆκε (μὲ μισὴ καρδιά) καὶ ρώτησε ἀμέσως τίνος εἶναι
 καὶ ποιᾶς ἀγέλης μέλος – φυσικά, ἤξερε μιὰ χαρὰ τί εἶχε γίνει.
 «Φύτρωσε ἀπ’ τὴ γῆ», τῆς λέει αὐτός, ὁ πονηρός, μήπως κι ἡ ἄλλη
 πάψει

τὸ γονικὸ τοῦ ζώου νὰ ἐρευνᾷ. «Κάν’ τη μου δῶρο», λέει τότε ἐκείνη.
 Σὰ δύσκολη ἡ θέση του – σκληρὸ τὴν ἐκλεκτὴ νὰ δώσει τῆς καρ-
 διᾶς του,
 νὰ μὴ τὴ δώσει, ὑποπτο πολὺ. «Θὰ γίνω ἡ προδότῃς ἡ ρεζίλι»,
 σκεφτόταν καὶ μποροῦσε τελικὰ («ὄχι») νὰ πεῖ, πλὴν σκέφτηκε ἐκ νέου
 «τὴν ἔχω καὶ γυναίκα κι ἀδερφή, κι ἐξᾴλλου δὲ ζητᾷ δῶρο μεγάλο· 620
 ἂν ἀρνηθῶ μπορεῖ νὰ φυλλιαστεῖ – εἶναι δαμάλα τούτῃ ἡ κάτι ἄλλο;»

Τὸ δῶρο δόθηκε, ὥστόσο ἡ θεὰ δὲν ἔβγαλε ἀπὸ πάνω της τὸ φόβο.
 Γνώριζε τοῦ Διὸς τὴ μπαμπεσιά, τὴν ἔτρωγε σαράκι καὶ γιὰ τοῦτο
 ὄρισε τῆς δαμάλας της φρουρὸ τοῦ Ἀρέστορα τὸν γιό, ὀνόματι Ἄργο.
 Τοῦτος ὁ Ἄργος εἶχε κεφαλή ἀκοίμητη, μάτια ἑκατὸ ζωσμένη,
 κάθε φορὰ δυὸ μάτια μοναχὰ σφαλίζανε γιὰ νὰ δοθοῦν στὸν ὕπνο,
 τὰ ὑπόλοιπα κρατιόνταν ἀνοιχτὰ καὶ φύλαγαν μὲ τὴ σειρά τους βάρδια.
 Ὅπως καὶ νὰ στεκόταν ὁ φρουρός, βιγλίζαν τὴν Ἰὼ δεκάδες μάτια·
 ἄλλοῦ στραμμένη ἡ ὄψη του ἀλλὰ τὴν ἔβλεπε ἀπ’ τὴν πλάτη, δίχως
 παύση.

Τὴ μέρα τὴν ἀφήνει νὰ βοσκάει, ὅμως μετὰ ποὺ ἔγερνε ὁ ἥλιος 630
 τῆς πέραγε ἀνάξια λαιμαριά κι ὀλονυχτὶς τὴν εἶχε μαντρωμένη.
 Φαί της τῶν δεντρῶν ἡ φυλλωσιά κι ἄλλες φορὲς τοῦ χόρτου ἡ πι-
 κράδα,
 κλίνη δὲν ξέρει, στρωῶμα της ἡ γῆ, συχνὰ χωρὶς τὸ μαλακὸ γρασίδι,
 κι ὅταν διψαίει ἀπὸ τὴν ποταμιὰ πίνει νερὸ τῆς λάσπης, θολωμένο.
 Πῶς θὰ ἤθελε νὰ πεῖ «παρακαλῶ», τοῦ Ἄργου νὰ ζητήσει κάποια
 χάρη!

Ἄλλὰ δὲν ἔχει χέρια ἡ δυστυχῆς, δίχως αὐτὰ πῶς νὰ τὸν ἱκετεύσει;
 Τὴν πιάνει τὸ παράπονο πικρὸ, καὶ βγάνει μουγκρητὸ ἀντὶς γιὰ λόγια,

640 σκιάζεται τῇ δικιά της τῇ φωνῇ, τὴν ἀλαφιάζει ὁ ἦχος ὁ δικός της. Στοῦ Ἴναχου τὴν ἀκροποταμιά, ἐκεῖ ποὺ κάποτε χαιρόταν τὸ παιχνίδι, ἦρθε μιὰ μέρα – κι εἶδε στὸ νερὸ τὰ κέρατα ποὺ νιόβγαλτα φυτρῶσαν. Σιπιάστηκε, δὲν ἀντέξε νὰ δεῖ κι ἔφυγε νὰ μὴ βλέπει αὐτὸ ποὺ ἦταν. Ἀγνώριστη στὶς ἄλλες ἀδερφές, ἀγνώριστη στὸν Ἴναχο – καὶ ὅμως τὸν κύρη καταπόδι ἀκολουθεῖ, τὶς ἀδερφές της παίρνει ἀπὸ πίσω, τὸ χᾶδι τῶν δικῶν της λαχταράει, βγαίνει μπροστὰ γιὰ νὰ τὴν καμαρώνουν.

Χορτάρει ἔδρεψε ὁ Ἴναχος γι' αὐτὴν καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι νὰ τῆς δώσει· ἐκείνη τὸ ἴγλειψε, μὰ ἀκόμα πιὸ πολὺ φαινόταν πῶς τὴ χούφτα του φιλοῦσε.

650 Δακρύζει, δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ, κι ἂν εἶχε τρόπο λόγο νὰ ἀρθρώσει, πάθημα κι ὄνομα θὰ τοῦ ἔλεγε μεμιᾶς, θὰ φώναζε «βοήθα με, πατέρα». Ἀλαλη, δοκιμάζει τὴ γραφή· σέρνοντας τὴν ὀπλὴ πάνω στὴν ἄμμο τοῦ φανερώνει τῶρα τὸ κακό, πῶς καὶ γιατί πῆρε μορφὴ δαμάλας. «Ἄ, συμφορά μου», βόγγηξε αὐτός. Ἐπεσε τότε πάνω της, ὁ δόλιος, κρεμιότανε στὸν ἄσπρο της λαιμό, στὰ κέρατα, καὶ κλαίγανε κι οἱ δύο. «Ἄ, συμφορά μου!» στέναξε ξανά, «ἔσένα γύρευα στὰ πέρατα τοῦ κόσμου,

ἔσένα γύρευα, κορίτσι μου γλυκό; Κάλλιο χαμένη παρὰ ποὺ σὲ βοῆγα – σὲ βρίσκω, καὶ τὸ πένθος πιὸ βαρὺ! Σοῦ κρένω κι ἀπ' τὸ στόμα σου δὲν παίρνω

μήτε ἓνα λόγο. Στέκεισι σιωπηλῇ, καὶ στεναγμὸς ἢ μόνη ἀπόκρισή σου· ἢ βουβαμάρα καὶ τὸ μουγκρητό... αὐτὸ μπορεῖς μονάχα, τίποτ' ἄλλο. Κι ἐγώ, δίχως νὰ ξέρω, νυφικὸ καὶ παντρεῖες γιὰ σένα μελετοῦσα! Καρτέραγα νὰ φέρεις τὸ γαμπρό, νὰ δῶ μέσα στὸ σπίτι μου ἐγγόνια! Τώρα θὰ πάρεις ἄντρα τὸν μπουγά, κι οἱ γόνιοι σου ἀνάστημα τῆς μάντρας.

660 Ἀτέλειωτος γιὰ μένα ὁ καημός, δὲν περιμένω λύτρωση θανάτου. Εἶμαι, ποὺ νὰ μὴν ἤμouνα, θεός, γιὰ μένα σφαλιστὸς ὁ Κάτω Κόσμος, μαράζι θὰ μὲ τρώει παντοτινὸ καὶ θὰ πενθῶ στὸν ἅπαντα αἰῶνα». Τέτοια μοιρολογοῦσανε μαζί· τότε, τὰ μάτια χίλια σὰν τ' ἀστέρια, τὴν ἄρπαξε ὁ Ἄργος τὴν Ἰώ, σὲ ἀλαργινὰ τὴν ἔσμπρωξε λιβάδια. Ὅλόγυρα ὀρθώνονταν βουνά· κάθισε πάνω σ' ἓνα κορφοβούνη κι ἔστησε ἐκεῖ τὴ βίγλα νὰ μπορεῖ ὀλοῦθε μὲ τὰ μάτια νὰ ἐποπτεύει.

Τὸ νανούρισμα

Δὲν ἀντέξε ὁ πατέρας τῶν θεῶν, σπλαχνίστηκε τὰ μαῦρα βάσανά της καὶ κάλεσε τὸ γιό του, τὸν Ἑρμῆ, ἀπ' τῆ λαμπρῆ Πλειάδα γεννημένο. Ἦ ἐντολὴ ποὺ τοῦ ἴδωσε σαφῆς: νὰ στείλει στὸν ἀγύριστο τὸν Ἄργο. 670
 Στὰ μαγικά του χέρια τὸ ραβδί τὸ ὑπνοφόρο, φτερωτὰ σαντάλια στὰ πόδια του, καὶ γιὰ τὴν κεφαλὴ ὁ πέτασος. Δὲ βράδυνε καθόλου, κι ἔτσι ντυμένος ὅλη τὴ σκευή, ἀπ' τὰ ψηλὰ ἀνάκτορα τοῦ Δία ἔδωσε σάλτο κάτω ὁ Ἑρμῆς. Μὲ τὸ ποὺ φτάνει βγάζει τὸ καπέλο κι ὕστερα ἀποθέτει τὰ φτερά· ἓνα κρατεῖ μονάχα, τὸ ραβδί του. Μὲ τοῦτο σὰ νὰ ἦτανε βοσκὸς κατσίκες σαλαγάζει στὰ λιβάδια – μαζώνονταν στὸ διάβα του πολλές, κι ἐκεῖνος εἶχε πιάσει τὸ σουραύλι. Πρωτάκουστος ὁ ἦχος, κι ὁ φρουρὸς ποὺ ὄρισε ἡ Ἥρα μαγεμένος, «ἔ, πατριώτη, κόπιασε», τοῦ λέει, «ὅποιος κι ἂν εἶσαι, κάτσε ἐδῶ στὴν πέτρα.

Ἔχει χορτάρι γιὰ τὰ ζωντανά· ἄλλο ἀπ' αὐτὸ πιὸ θρεφτικὸ δὲ βρίσκεις, καὶ τούτη ἡ βαθύσκιωτη μεριά εἶναι χαρὰ γιὰ τοὺς τσομπαναραίους». 680
 Κάθισε τότε πλάι του ὁ Ἑρμῆς κι ἀρχίνισε μ' αὐτὸν κουβεντολοῖ ποὺ τράβαγε τοῦ μάκρους· καὶ μετὰ πιάστηκε νὰ τοῦ παίξει τὸ σουραύλι

νανούρισμα ζητώντας μουσικὸ τ' ἀκοίμητά του μάτια νὰ δαμάσει. Αὐτὸς ἀντιστεκόταν στὴν ἀρχή· τοῦ ἔρχονταν γλυκὸς-γλυκὸς ὁ ὕπνος κι ἀπ' τὰ πολλὰ του μάτια τὰ μισὰ πῆραν νὰ βασιλεύουν νυσταγμένα, φύλαγαν ὅμως τ' ἄλλα ἀνοιχτά· ρωτοῦσε κιόλας «ποιὸς ὁ ἐφευρέτης τοῦ σουραυλιοῦ;» – τὸ ὄργανο αὐτὸ εἶχε πρωτοφανεῖ κεῖνες τὶς μέρες.

Ἴδου τί ἀποκρίθηκε ὁ Ἑρμῆς: «Κάποτε στὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας, στὴ Νώνακρη μὲ τὰ πολλὰ νερά, μιὰ ναϊάδα ζοῦσε, ἀπ' τὶς νύμφες τῶν ρουμανιῶν ἢ πλέον ζηλευτή. Σύριγγα τὴ φωνάζανε οἱ ἄλλες. 690
 Ποὺ λές, λοιπόν, ἡ Σύριγγα αὐτὴ ξεγλίστραγε ἀπ' ὄλους τοὺς μνηστήρες –
 γιὰ τὴ λαχταρήσανε πολλοί, σάτυροι ποὺ τὴν παίρναν στὸ κατόπι κι ἄλλα δαιμονικὰ ποὺ σεργιανᾶν στῶν ρουμανιῶν τὰ σκιερὰ λημέρια

καὶ μέσα στοὺς πολύκαρπους ἀγρούς. Αὐτὴ τὴν Ἄρτεμη εἶχε μονά-
χη ἔγνοια,
κόρη παρθένα, καὶ στή φορεσιά τὴν πέριναγες γιὰ τῆς Αἰητῶς τὴν κό-
ρη·

κι ἂν ἦτανε κεράτινο αὐτηνῆς, δλόχρυσο τῆς Ἄρτεμης τὸ τόξο,
λάθευες τὴ θνητὴ γιὰ τὴ θεά. Μιὰ μέρα ποὺ γυρονοῦσε ἀπ' τοῦ Λυ-
καίου

τὸ διάσελο, ὁ Πάνας τὴ θεωρεῖ, στεφανωμένος μὲ πευκοβελόνες,
καὶ τέτοιο λόγο λέει τῆς κοπελιάς...» – τοῦ Πάνα θὰ τοῦ ἔλεγε τὰ
700 λόγια,

τὸ πῶς ἀψήφησε ἡ νύφη τὸ θεὸ καὶ τρέχοντας στ' ἀπόμερα τοῦ δάσους
φτάνει σὲ ποταμιὰ ἀμμουδερή, στοῦ Λάδωνα τὸ κρουσταλλένιο ρέμα·
πῶς τότε ἡ βαθιὰ νεροσυρμὴ ἐμπόδιζε τὸ δρόμο τῆς, κι ἐκείνη
τις ἀδερφές τῆς, νύμφες τοῦ νεροῦ, ἰκέτεψε ν' ἀλλάξουν τὴ μορφὴ τῆς·
πῶς τὴν ἐπῆρε ὁ Πάνας ἀγκαλιὰ κι ἐνῶ θαρροῦσε πῶς κρατεῖ τὴν
κόρη

ἀντὶς γιὰ κείνη βρέθηκε ὁ θεὸς μὲ καλαμιὰ τοῦ βάλτου ἀγκαλιασμένος,
κι ὅταν βαθὺς τοῦ βγῆκε στεναγμὸς κινήθηκε ὁ ἀέρας στὸ καλάμι
κι ἔβγαλε ἐκεῖνο ἦχο λιγυρό, ἦχο λεπτὸ καὶ παραπονεμένο·

πῶς, τέλος, ὁ θεὸς μὲ τὴ γλυκιὰ πρωτάκουστη φωνὴ συγκινημένος
(ἀλλοῖως σὲ θέλησα), εἶπε, «δὲ βολεῖ· μὰ ἔστω κι ἔτσι θὰ ἴμαστε
710 ἀντάμα».

Κι ἀπ' τὸν καιρὸ ἐκεῖνο στή σειρά καλάμια ἄνισα καὶ μὲ κερὶ δεμένα
φκιάσανε τ' ὄργανο ποὺ σύριγγα τὸ λέν καὶ κράτησαν τὸ ὄνομα τῆς
νύμφης.

Τὸ νῆμα θὰ ξετύλιγε ὡς ἐδῶ, ὅμως προτοῦ τὸ μῦθο νὰ τελειώσει
τὸν εἶδε ποὺ κοιμόταν ὁ Ἑρμῆς – ὅλα τὰ μάτια ἦταν σφαλισμένα.

Σταμάτησε τὸ λόγο του ἐδῶ, καὶ γιὰ νὰ κάνει σίγουρο τὸ βύθος
τὸ ὑπνοφόρο πέρασε ραβδὶ ἀπ' τὰ γλαρὰ τὰ μάτια του, σὰ χάδι.

Κρεμιόταν κοιμισμένη ἡ κεφαλή. Τότε ὁ Ἑρμῆς μ' ἓνα σπαθὶ δρεπάνι
τὸν ἔκοψε στοῦ σβέρκου τὴ μεριά. Ἐπесе τὸ κεφάλι ματωμένο
κι ὅπως κυλοῦσε κάτω στὸ γκρεμὸ ἐράντιζε τὰ κοφτερὰ λιθάρια.

720 Ἄργε, μὲ τὸ πικρὸ σου ριζικό! Εἶχες στὴν ὄψη φέγγος καὶ ἠλιόφως!
Μάτια ἐκατό, παράθυρα στὸ φῶς, μιᾶς νύχτας τὰ πλακῶνει τῶρα
ζόφος!

Τί ἀγελάδα, τί θεά, καί τί τὸ ἀνάμεσό τους;

Πῆρε τὰ μάτια ἡ Ἥρα. Ἡ θεά, πού 'χε μεγάλη ἀγάπη στὸ παγῶνι, στὸ φτέρωμά του τὰ 'βαλε, κι αὐτὰ πετράδια στραφαλιίζουν στὴν οὐρά του.

Ἄναψε ὅμως μέσα της ὀργή, κι ἤρθε σὰν ἀστραπή ὁ γδίκιωμός της. Μιὰν Ἐρινύα ὄρισε φριχτή, γιὰ τὴν Ἰὼ ἀδιάκοπη τυράννια νὰ τῆς στοιχειώνει μάτια καὶ μυαλό, καὶ στὴν καρδιά της φύτεψε μανία.

Δὲν εἶχε τόπο πού νὰ τὴ χωρεῖ, παράδερνε τυφλὴ στὸ μέγα κόσμο, μὰ φτάνοντας στοῦ Νείλου τὰ νερὰ ἔλαβαν τέλος ὅλα της τὰ πάθη. Ἐγύρευε τὴν ἀκροποταμιά· κατάκοπη περπάτησε ὡς τὸν ὄχτο, ἔπεσε καταγῆς γονατιστὴ καὶ γέροντας ξοπίσω τὸ κεφάλι ἐκοίταξε ψηλὰ στὸν οὐρανὸ – ἰκέτιδα μονάχα μὲ τὸ βλέμμα.

730

Ἀκούγονταν βαρὺ τὸ βογγητό, δάκρυ μαζὶ καὶ μούγκρισμα θλιμμένο, παράπονο στὸν Δία καὶ εὐχὴ νὰ πάψει τὸν μεγάλο παιδεμὸ της.

Τὴν ἄκουσε ἐκεῖνος, τρυφερὰ ἀγκάλιασε τὴν Ἥρα καὶ τῆς εἶπε «θαρρῶ πῶς ἔβγαλες τὸ ἄχτι σου, ἀρκεῖ! Καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὰ περαιτέρω,

θὰ ἔλεγα νὰ μὴν ἀνησυχεῖς. Τελείωσα μ' αὐτήν, ἀντίζηλό σου νὰ μὴ τὴ λογαριάξεις ἐφεξῆς» – καὶ πῆρε ὄρκο ἐπίσημα, στὴ Στύγα.

Καὶ σὰν μαλάκωσε τῆς Ἥρας ἡ καρδιά, ἐκείνη πῆρε πίσω τὴ μορφή της,

κι ἔγινε αὐτὴ πού ἦτανε ξανά. Πᾶνε οἱ τρίχες, πάει καὶ τὸ τομάρι, τὰ κέρατά της ἄφαντα κι αὐτά, τ' ἀγελαδίσια μάτια της στενεύουν, χέρια καὶ πλάτες πάλι ἀνθρωπινά, τὸ στόμα της στὴ θέση τῆς μουσούδας,

740

νύχια ξανά καὶ δάχτυλα οἱ ὀπλές, διαιρεμένες ὅλες διὰ τοῦ πέντε – ἓνα μονάχα μένει ἀπ' τὴ μορφὴ τὴ δαμαλίσια, τὸ χιονάτο χρῶμα. Σηκώνεται ἀπὸ χάμω τελικά, στέκεται εὐτυχῆς στὰ δύο της πόδια, ἀλλὰ δὲν ὀμιλεῖ πρὸς τὸ παρόν – φοβᾶται μὴ μονγκρίσει, σὰν τὰ βόδια. Τῆς ἔλειψε ἡ λαλιὰ ἐπὶ μακρόν, μὰ προσπαθεῖ καὶ θὰ τὰ καταφέρει, καὶ σήμερα, ὡς Ἴσις καὶ θεά, λατρεύεται στῆς Αἴγυπτος τὰ μέρη.

*

* *

Ἄν ἡ Δάφνη προτίμησε, καὶ πρόλαβε, νὰ γίνει «φυτὸ» παρὰ θύμα βιασμοῦ, μιὰ ἄλλη δροσερὴ ποταμίσια νύμφη, ἡ Ἰώ, θυγατέρα τοῦ ἀργεΐτικου ποταμοῦ Ἰναχου, δὲν κατάφερε νὰ ἀποφύγει τίς νομοτελειακὲς συνέπειες τῆς λαγνεΐας τοῦ ὀλύμπιου παντοκράτορα. Τὸ μοιραῖο συναπάντημα, ὅπως κι ἐκεῖνο ἀνάμεσα στὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴ Δάφνη, γίνεται σὲ τόπο εὐυδρο καὶ χλοερό, μόνο ποὺ τώρα ὁ ἀφηγητῆς μᾶς δίνει τὴν πλήρη ταυτότητα μιᾶς τυπικῆς «εὐτοπίας»: βαθύσκιωτο, ἀναψυκτικὸ ἄδυτο μέσα στὸ μεσημεριάτικο λιοπύρι. Στὴν ὀβιδιακὴ ποίηση, αὐτὸ τὸ πολωτικὸ σχῆμα, αἰσθητηριακὰ ἐρεθιστικὸ καὶ ὀργανωμένο ὡς «ἔκφρασις» (δηλαδὴ ὡς εἰκαστικὸ τύπου περιγραφῆς), συνήθως προανακρούει δραματικὲς ἐξελίξεις, εἴτε πρόκειται γιὰ τὴν ὀλέθρια καθήλωση τοῦ Νάρκισσου στὸ κάτοπτρο τῆς ἐστιακῆς λιμνούλας (βλ. σελ. 147-148) εἴτε γιὰ τὴ λαφυραγωγίηση τῆς παρθενικῆς ἀθωότητος ἀπὸ τὸ ἀρσενικὸ ἀρπακτικὸ, ὅπως ἐδῶ. Μόνο ποὺ ὅσα ἀκολουθοῦν ἀκούγονται μᾶλλον σὰν σκαμπρόζικο («κουσκός») – ὀλυμπιακῶν, πάντως, διαστάσεων.

Ὁ Δίας μετατρέπει τὴ λαγαρὴ εὐτοπία σὲ τοπίο στὴν ὀμίχλη γιὰ τὸ ἀσελγὲς διάβημα· ἡ Ἥρα, δεόντως καχύποπτη, ἐντοπίζει τὸ μεσημεριάτικο («μπλάκ ἄουτ»), ἀλλὰ ὅταν ἐκεῖνη ἐπαναφέρει τὴν εὐδία ἐκεῖνος, μὲ ταχυδακτυλογικὸ μπρίο, ἔχει ἤδη διακορεύσει καὶ μεταμορφώσει τὴν Ἰώ – σὲ ἀξιέραστη δαμάλα. («Ἀπὸ ποῦ ξεφύτρωσε αὐτή;») ρωτᾶει ἐκεῖνη, σὰν νὰ μὴ γινώριζε περὶ τίνος ἐπρόκειτο· «ἀπὸ τὴ γῆ», ἀποκρίνεται ἐκεῖνος, σὰν νὰ μὴν ἤξερε ὅτι ἡ ἄλλη κατάλαβε. Καὶ ἐπειδὴ κατάλαβε, ζητάει, καὶ λαμβάνει, ὡς δῶρο τὸ ἐξαισιοβοοειδές, γιὰ νὰ τὸ παραδώσει στὴ συνέχεια πρὸς φύλαξή στὸν Ἄργο ποὺ εἶχε τὰ μάτια του ἐκατό. Ἡ φάρσα εἶναι περίτεχνα κεντημένη μὲ εὐφυολογικὲς «σπόντες» καὶ εἶναι αὐθεντικὰ ὀβιδιακὴ.

Στὴν περίπτωσή τῆς Ἰῶς, ὅπως καὶ σ' ἐκεῖνην τοῦ Ἀκταίωνα, ἡ μεταμόρφωση δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἰσχυρὴ καὶ ἐπιλογικὴ στίξη τῆς ἀφήγησης ἀλλὰ, ἀντίθετα, τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον, ἀπὸ ψυχολογικὴ καὶ ρητορικὴ ἀποψη, παιχνίδι τοῦ ἀφηγητῆ μετὰ τὰ ἀπροσδόκητα καὶ τὰ παράδοξα τῆς ἀπανθρωπισμένης νοημοσύνης: ἡ κοπέ-

λα γίνεται δαμάλα, αλλά στη νέα της ανατομία ή νόηση και τὸ συναίσθημα διασώζονται ἀκέραια – οἰκεία νοημοσύνη σὲ ἀλλότριο βιολογικὸ ὑπόστρωμα. Γιὰ τὸν ἀναγνώστη τοῦ Ὀβιδίου τότε, οἱ δυὸ ἀσύμβατες συνιστώσες παράγουν, πάνω ἀπ' ὅλα, πάθος, καθὼς ἡ Ἰὼ-δαμάλα αἰσθάνεται ὅτι στὴν ἐσωτερικὴ της ἔνταση δὲν ἀντιστοιχοῦν οἱ κατάλληλοι ἐξωτερικοὶ δεῖκτες (πῶς νὰ ἰκετεύσει δίχως χέρια;); καὶ ἡ πιὸ ἐφιαλτικὴ ἐκδοχὴ τῆς ἀναντιστοιχίας εἶναι τὰ ἀνθρώπινα νοούμενα ποὺ ἐξ-αρθρώνονται μέσα στὸ ἀγελαδινὸ μουγκρητό. Παντομίμα, ἀλλὰ μὲ ἐπιτονισμοὺς πάθους, εἶναι καὶ ἡ ψυχαναγκαστικὴ ἐμφιλοχώρηση τῆς Ἰῶς-δαμάλας στὴν πατρικὴ ἀκροποταμιὰ μὲ τὴν («εὐτυχισμένη οἰκογενειακὴ συγκέντρωση»), ὅπου κατέχει τὸν πρῶτο ρόλο τῆ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ἡ Ἰῶς «ἀπουσιάζει». Καὶ ἀπὸ ἀνάλογο πάθος ὑπερ-αντισταθμίζεται τὸ «τσιρκοειδὲς» νοῦμερο μὲ τὸ ἐγγράμματο βοοειδὲς ποὺ γράφει μὲ τὴν ὀπλὴ στὴ σκόνη τὴν ἀνεκλάλητη συμφορὰ του – ἓνα εἶδος πανίσχυρης καὶ ὑπερθετικῆς εὐγλωττης πρωτο-γραφῆς.

Καὶ γιὰ τὸν ἀναγνώστη τοῦ Ὀβιδίου τώρα; Μὲ τὸν τρόπο της, ἡ Ἰὼ-δαμάλα ἀξίζει πάντα μιὰ συγκινημένη ἀνάγνωση, ἀλλὰ ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης εὐλόγα θὰ μπορούσε νὰ δελεαστεῖ ἀπὸ ἀλλότριους συνειρμούς: ἀνθρώπινη συνειδήση καὶ νοημοσύνη χωρὶς τὴν οἰκεία ἀνθρώπινη ὄψη μπορεῖ νὰ εἶναι συνδυασμὸς «μυθολογικῆς ἀδείας» γιὰ τώρα ὅπως καὶ γιὰ τότε, ἀλλὰ μὲ τὸ βιοτεχνολογικὸ ἐργαστήρι τοῦ πρῶτου 21ου αἰῶνα νὰ εἰρωνεύεται τὴν ὀριοθέτηση ἀνάμεσα σὲ μῦθο καὶ «πρόσφατο ἐπίτευγμα» καὶ νὰ σκαρώνει («ὀσονούπω») νοήμονες καὶ «συναίσθηματικές» μηχανές, ὀβιδιακὲς ἀφηγήσεις, σὰν κι αὐτὴν τῆς Ἰῶς, μοιάζουν μὲ προ-νεωτερικὰ ἰχνογραφήματα ἐνὸς συγκαιρινοῦ προμηθεϊσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπαγγέλλεται μετα-ἀνθρωπικὲς ἐκπλήξεις, πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη βιολογία.

Ὁ Ὀβίδιος θὰ εἶχε ὑπόψη του ἀρκετὰ κείμενα ὅπου ἀναφερόταν ἡ ἱστορία τῆς Ἰῶς, ἀλλὰ τὸ σημαντικότερο διακείμενο τῆς πραγματεύσεώς του πρέπει νὰ ἦταν ἡ Ἰὼ τοῦ Λικίνιου Κάλβου, ἀστέρρα τῆς πρώτης γενιᾶς τοῦ (περίπου) χαμένου κύκλου τῶν Νεωτερικῶν ποιητῶν, ποὺ ἄκμασε γύρω στὰ μέσα τοῦ 1ου αἰῶνα π.Χ., ἦταν ἀττικιστὴς στὴ ρητορικὴ του καὶ («μοντερνιστὴς»), σὰν τὸν Κάτουλλο, στὶς ποιητικὲς του ἐπιλογές. Ἡ Ἰὼ, ποὺ δὲν τὴν ἔχουμε, ἦταν ἐπύλλιο (δη-

λαδὴ ὀλιγόστιχη, σὲ σύγκριση μὲ τὸ «κανονικό», ἔπος, ἐπική σύνθεση) καί, ὅσο μπορούμε νὰ ὑπολογίσουμε, θὰ χαρακτηριζόταν ἀπὸ μελοδραματικές ἐξάρσεις μὲ ἀφορμὴ τὰ πάθη τῆς ἡρώιδας. Δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε ἂν ἡ Ἰὼ τοῦ Κάλβου περιελάμβανε καὶ κάποια ἐνθετὴ ἀφήγηση, πάντως τέτοιες ἐνθετες ἀφηγήσεις, συχνὰ μὲ τὴ μορφή εἰκαστικῆς περιγραφῆς, τῆς («ἐκφράσεως») (ὅπως γιὰ παράδειγμα στὸ ἐπύλλιο τοῦ Κάτουλλου γιὰ τοὺς Γάμους τοῦ Πηλέα καὶ τῆς Θέτιδας, ὅπου τὸ ἐπεισόδιο τῆς ἐγκατάλειψης τῆς Ἀριάδνης ἀπὸ τὸν Θησέα στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Νάξου ἀποτελεῖ τὸ εἰκαστικὸ θέμα τοῦ νυφικοῦ κλινოსκεπάσματος), χαρακτηρίζαν τὶς ἐπυλλιακὲς συνθέσεις, καὶ ἡ ἴδια ἡ ἱστορία τῆς Ἰῶς παρεντίθεται ὡς («ἐκφρασις») στὸ ἐπύλλιο *Εὐρώπη* τοῦ ἑλληνιστικοῦ Μόσχου, ποὺ ἄκμασε στὰ μέσα τοῦ 2ου αἰώνα π.Χ. Ἡ ἱστορία τῆς Σύριγγας καὶ τοῦ Πάνα, ποὺ ἀφηγεῖται ὡς νανούρισμα ὁ Ἑρμῆς στὸν Ἄργο (καὶ συμπληρώνει ὁ ἀφηγητὴς ὅταν ὁ Ἄργος τελικὰ βυθίζεται στὸν ὕπνο), εἶναι μιὰ καλὴ ἐνδειξὴ ὅτι ὁ Ὀβίδιος θέλει νὰ δώσει καὶ στὴ δική του «Ἰὼ» τὸν εἰδολογικὸ χαρακτήρα τοῦ ἐπυλλίου. Ἡ ἐνθετὴ αὐτὴ ἀφήγηση ἔχει μεταμορφωσιακὸ τέλος καὶ αἰτιολογικὸ χαρακτήρα, ὅπως καὶ ἐκεῖνη τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Δάφνης, μὲ τὴν ὁποία παρουσιάζει ἐμφανεῖς ὁμοιότητες. Ἐνθετὴ, μὲ κάποιο τρόπο, εἶναι καὶ ἡ μεταμορφωσιακὴ χειρονομία τῆς Ἥρας ποὺ μεταθέτει τὰ ἑκατὸ μάτια τοῦ σφαγιασμένου Ἀργου στὴν οὐρὰ τοῦ παγωνιοῦ.

Ἡ ἀναστρέψιμη μεταμόρφωση δὲν εἶναι πολὺ συνηθισμένη στὸ ὀβιδιακὸ ἔπος· καὶ ἀκόμη πιὸ ἀσυνήθιστη εἶναι ἡ ὄντολογικὴ προαγωγή τῆς ἀποκαταστημένης Ἰῶς σὲ αἰγυπτιακὴ θεότητα, τὴν Ἰσιδα. Ἄν αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὴν τελικὴ μεταμορφωσιακὴ πράξη στὴν ἱστορία τῆς Ἰῶς, ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ Ὀβίδιος δὲν δείχνει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐκθέωση οὔτε καὶ γιὰ τὶς θεολογικὲς καὶ γεωπολιτικὲς προεκτάσεις τῆς ἱστορίας (ἡ Ἰὼ, ὅπως καὶ ἡ Εὐρώπη, ἀλλάζει, καὶ ἀλλάζοντας συνδέει, δύο διαφοροτικὲς ἡπείρους). Αὐτὸ ποὺ μένει στὸν ἀναγνώστη εἶναι τὸ σκληρὸ «κοντράστ» ἀνάμεσα στὸ εἰδυλλιακὸ σκηνικὸ καὶ τὴν ἀσύδοτη λαγνεῖα τοῦ θεϊκοῦ ἐραστῆ, ἡ ἠχηρὴ φάρσα μὲ τὸν μπερμπάντη σύζυγο καὶ τὴν «ψυλλιασμένη» συμβία, τὸ πάθος τῆς οἰκτρὰ ἀπανθρωπισμένης ἀλλά, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, ἀκόμη πιὸ ἀνθρώπινης Ἰῶς-ἀγελάδας, τὸ γαληνὸ βουκολικὸ

σκηνικὸ καὶ ὁ «ἐπικὸς» ἀποκεφαλισμὸς τοῦ Ἄργου – καὶ ἴσως, ἂν ἔτσι διαλέξει νὰ τὸ σκεφεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἢ «στὸ παρὰ πέντε» δικαιολογία τῶν θεῶν πού, ἀφοῦ ἔχουν φροντίσει τὸ κέφι τους, ὑπερ-ανταμείβουν ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔχουν ἀδικήσει σὲ βαθμὸ κακουργήματος.

ΦΑΕΘΩΝ
(1. 748 - 2. 366)

Τὲστ πατρότητος

- Ἔκανε κι ἓνα ἀγόρι ἢ Ἰώ, πού λέγαν πῶς τὸ εἶχε ἀπ' τὸν Δία.
Ἐπαφος τ' ὄνομά του· κατοικοῦν, μάνα καὶ γιός, σ' ὅλες τὶς πολιτεῖες
ὅπου ναοὶ στηθῆκαν τῆς θεᾶς. Ὅμοιος μ' αὐτὸν στὴ σκέψη καὶ στὰ
750 χρόνια
ἦτανε ὁ Φαέθων, τοῦ Ἥλιου γιός. Ἄρχισε αὐτὸς μιὰ μέρα νὰ κομπά-
ζει,
λόγια τρανὰ καὶ χίλιες καυχησιές πού εἶχε γιὰ πατέρα του τὸν Ἥλιο.
Ὁ Ἐπαφος δὲν ἄντεξε, «τρελέ, τὴ μάνα σου πιστεύεις καὶ παινιέ-
σαι;»
τοῦ εἶπε, «τίς ψευτιές της μὴν ἀκοῦς. Πατέρας σου ὁ Ἥλιος; Ἄς γε-
λάσω!»
Ἄλλαξε χίλια χρώματα αὐτός, συγκράτησε ὥστόσο τὴν ὀργή του
κι ὅσες κουβέντες ἄκουσε πικρὲς στὴ μάνα του τὶς εἶπε, τὴν Κλυ-
μένη.
«Καὶ πιὸ πολὺ θὰ σοῦ κακοφανεῖ», τῆς εἶπε, «ἅμα μάθεις πῶς ὁ γιός
σου
ὁ θαρρετὸς δὲν ἔβγαλε μιλιὰ! Πῶς ἔγινε ν' ἀκούσω τέτοια λόγια;
Νὰ ξεστομίσει ἐκεῖνος τὴ βρισιὰ κι ἐγὼ νὰ τὴ δεχτῶ... ντροπὴ με-
γάλη!»
760 Ἄκουσε, μάνα! Ἄν πραγματικὰ ἄνωθεν καταβαίνει ἢ γενιὰ μου
δῶσ' μου σημάδι νὰ σιγουρευτῶ ὅτι ἀνήκω στ' οὐρανοῦ τὸ σίω».